

Online onderwijs: studenten aan het roer van hun leren

ECHO-tip december 2020

ExpertiseCentrum Hoger Onderwijs (Universiteit Antwerpen)

Een opmerkelijk aantal studenten ondervindt **moeilijkheden** in (de overgang naar) het hoger onderwijs. Onderzoek (e.g., Ainscough, Stewart, Colthorpe, & Zimbardi, 2017) toont aan dat er een kloof bestaat tussen het secundair en het hoger onderwijs. Die kloof is te begrijpen doordat deze twee onderwijsniveaus verschillende verwachtingen stellen tegenover leerlingen of studenten. Wanneer leerlingen in het hoger onderwijs instromen, blijken ze **onvoldoende uitgerust** te zijn om hun **leerproces zelfstandig te plannen, monitoren en evalueren**. Laat deze zogenaamde 'zelfsturende vaardigheden' nu net inherent zijn aan hoger onderwijs (Torenbeek, Jansen, & Hofman, 2010). Doordat leraren in het secundair onderwijs op sterk uiteenlopende manieren zelfsturing bij leerlingen stimuleren, kan je er als docent hoger onderwijs niet zomaar vanuit gaan dat alle studenten het zelf wel redden. Dat er een **grote diversiteit** is tussen de studenten in het hoger onderwijs, is onmiskenbaar. Dit geldt ook voor de mate waarin zij het eigen leren kunnen reguleren.

In deze ECHO-onderwijstip willen we aantonen hoe jij als docent in een **online leeromgeving** kan bijdragen aan de zelfsturing van studenten. Zelfsturing is niet alleen essentieel om te slagen in hoger onderwijs, maar ook om succesvol te zijn in het werkveld en het privéleven (Boekaerts, Pintrich, & Zeidner, 2000).

Definitie van zelfsturing

Alvorens dieper in te gaan op de acties die jij als docent kan ondernemen, volgt er eerst nog een woordje uitleg over het concept 'zelfsturing' of 'zelfregulatie' an sich. In de literatuur bestaat er **geen eenduidige definitie**. Zimmerman (2002), één van de basisauteurs van zelfregulatie, geeft volgende definitie: "... de mate waarin lerenden metacognitief, motivationeel en gedragsmatig actief betrokken zijn bij hun eigen leerproces".

Wel is er consensus over de componenten waaruit zelfregulatie is opgebouwd, namelijk een **metacognitieve, een motivationele en een cognitieve component**. Terwijl cognitie (cf. de cognitieve component) over het leren, kennen en begrijpen gaat, duidt metacognitie (cf. de metacognitieve component) op het 'denken over het denken'. Een voorbeeld van een metacognitieve strategie is zichzelf evalueren. Motivatie wijst op de mate waarin studenten interesse en wil tonen om te leren (Boekaerts et al., 2000). Om zelfgestuurd te worden, is het van belang om aandacht te geven aan de drie componenten.

Naast consensus over de drie componenten, zijn de meeste modellen van zelfregulatie gebaseerd op drie opeenvolgende fasen: een **voorbereidings-, uitvoerings- en reflectiefase**. Deze drie fasen dienen doorlopen te worden om zelfregulatie te bevorderen (Panadero, 2017).

Wil je meer weten over deze fasen? Lees dan zeker [deze ECHO-tip](#) (2020).

Enkele manieren om de zelfsturing van studenten te stimuleren

Blended of hybride leren kent een ware opmars in het hoger onderwijs. Niet alleen in Vlaanderen, maar ook internationaal raakt het steeds meer ingeburgerd. Het wordt als het ware de norm. Hoe jij als lesgever de zelfsturing van studenten in een online leeromgeving kan stimuleren, lees je in de volgende adviezen.

Hoewel deze adviezen vooral gericht zijn op het stimuleren van zelfsturing in een **online leeromgeving**, zijn deze ook toepasbaar in een **on campus setting**.

- **Versterk de leerstrategieën van studenten**

Om studenten effectiever en efficiënter te leren studeren, kan je studenten leerstrategieën aanleren. Breng als docent zeker een **duidelijke structuur** aan in de leerinhouden. Dit faciliteert immers het leren van studenten en heeft een belangrijke voorbeeldfunctie. Wees niet bang dat dit studenten ervan weerhoudt om zelf nog een verdere eigen structuur in de leerinhouden te brengen.

Technieken die studenten kunnen gebruiken om de leerstof verder te structureren zijn mindmaps, conceptmaps, samenvattingen, ... Laat studenten hier gerust hun eigen weg in zoeken. Jij kan als docent verschillende mogelijkheden aanbieden, maar het zijn de studenten die er dan zelf mee aan de slag moeten gaan. [Coaggle](#) en [Lucid](#) zijn voorbeelden van tools die het structureren van leerinhouden mogelijk maken, zowel voor lesgevers als voor studenten.

Het is belangrijk dat studenten de **leerinhouden op een actieve manier verwerken**. De leerinhouden lezen en met een markeerstift woorden of zinnen aanduiden is in principe geen actieve manier om de leerstof te verwerken als de student daarbij zonder al teveel nadenken te werk gaat. Je kan de actieve verwerking stimuleren door bijvoorbeeld in de lessen de **voorkennis van studenten te activeren**. Wat weten studenten al over het onderwerp van de les? In welke mate sluit het onderwerp aan bij hun interesses? Wat verwachten ze in de les te leren? ... Meer manieren om studenten te activeren, vind je in de ECHO-tips '[Zoveel mogelijk studenten activeren](#)' (2018) en '[Hoe studenten activeren in coronatijd?](#)' (2020).

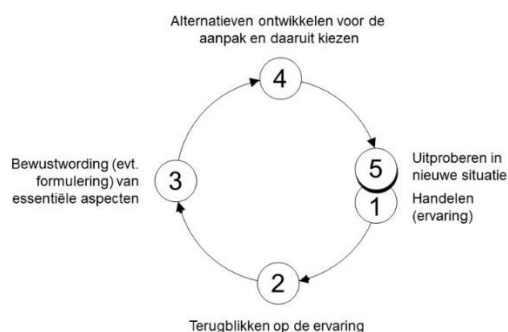
De **leermomenten spreiden in de tijd** is een andere effectieve leerstrategie. Deze leerstrategie hangt nauw samen met het opmaken van een **goede planning**. Studenten zijn erbij gebaat om meerdere (korte) momenten de leerinhouden te herhalen in plaats van in één keer alles proberen te onthouden. Indien mogelijk kan je in het lessenrooster expliciet tijd voorzien voor zelfstudie. Zo niet, dan kan je studenten wijzen op het belang van gespreide leermomenten.

Wil je nagaan of studenten wel degelijk regelmatig de leerinhouden bijhouden? Dan kan je tussentijds testen waar studenten staan in de verwerking van de leerinhouden. Voorbeelden van digitale tools om tussentijds te toetsen, zijn [Go Formative](#), [Mentimeter](#) en [Bookwidgets](#). Digitaal (tussentijds) toetsen kan ook met behulp van Blackboard. Personeelsleden van de Universiteit Antwerpen vinden hierover meer informatie op [deze pagina](#).

Meer informatie over formatief toetsen vind je ook in [deze ECHO-tip](#) van 2017.

- **Stimuleer zelfevaluatie en zelfreflectie**

Zichzelf evalueren en reflecteren op het eigen leren stimuleert de **metacognitie** ('denken over het eigen denken') van studenten. Om studenten bewust te maken van hun leerproces en om ervoor te zorgen dat ze hun leerproces bijsturen indien nodig, is het noodzakelijk om hen aan te zetten tot zelfevaluatie en zelfreflectie. Er zijn ongetwijfeld studenten die dit uit zichzelf doen en er ook in slagen om hun leerproces bij te stellen. Voor studenten die hier (nog) niet vertrouwd mee zijn, kan de **reflectiecyclus van Korthagen** helpen (zie Figuur 1).

Figuur 1. Het spiraalmodel voor reflectie. Overgenomen uit Waar doen we het voor? Op zoek naar de essentie van leraarschap (p. 2) door Korthagen, 2001. Copyright 2001, F.A.J. Korthagen.

Meer informatie over het gebruik van deze cyclus vind je in [deze ECHO-tip](#) van 2008.

Afhankelijk van de aard en leerdoelen van jouw opleidingsonderdeel, kan je dit zelfevaluatie- en zelfreflectieproces van studenten al dan niet (sterk) sturen en bewaken. Zo kan je bijvoorbeeld de zelfevaluatie en -reflectie onderdeel laten uitmaken van een permanente evaluatie. Als je (tussentijds) het denkproces van studenten wil monitoren en bijsturen, kan je ervoor kiezen om reflectiegesprekken (interview/supervisie) in te plannen waarbij de zelfevaluatie- en zelfreflectievaardigheden van studenten centraal staan.

Vooral in een online leeromgeving is zelfevaluatie en zelfreflectie onmisbaar. Je kan studenten hiertoe ook aanzetten door hen bijvoorbeeld een **logboek** te laten bijhouden over de voortgang van hun leerproces.

Mogelijke richtvragen om de voortgang van het leerproces bij te houden, zijn: Welke (leer)doelen bereikte je de voorbije periode? Welke (leer)doelen stel je voor jezelf op voor de komende periode? Wat werkt voor jou motiverend of bevorderend voor het leren? Welke taken werkte je reeds af? Hoeveel tijd spendeerde je per taak? ...

Door dergelijke korte vragen aan studenten voor te leggen, stimuleer je hen om na te denken over het eigen leren. De antwoorden van studenten op die vragen kan je gebruiken als uitgangspunt om **met studenten in gesprek te gaan** en hen indien nodig ook verdere ondersteuning te bieden bij het leren.

- **Voorzie reminders**

Vooral voor zwakkere studenten (maar evengoed voor alle studenten) kan het helpen om hen reminders te sturen. Reminders kunnen studenten eraan herinneren dat er bijvoorbeeld een deadline nadert. Ook kan je studenten een hart onder de riem steken door te voorzien in reminders die **motiverend** werken.

- **Scaffolding**

Omdat online onderwijs algemeen als afstandelijker wordt ervaren dan on campus onderwijs, is het belangrijk om studenten extra te ondersteunen bij hun leerproces. Scaffolding betekent letterlijk 'een stelling bouwen'. Dit onderwijskundig concept duidt op het belang om studenten uit te dagen op hun niveau, waarbij je genoeg ondersteuning biedt zodat studenten in staat worden

gesteld om het gewenste doel te bereiken. Zo kan je bijvoorbeeld overwegen om;

... in plaats van één deadline vast te leggen, verschillende deadlines voorop te stellen zodat studenten meer gestimuleerd/genoodzaakt worden om regelmatig bezig te zijn met hun studies. Dit kadert binnen de leerstrategie 'gespreide leermomenten'.

... als houvast voor de studenten goede voorbeelden van taken, papers, examens, ... met hen te delen.

... gebruik te maken van een discussieforum. Een discussieforum is een interessante tool om de zelfsturing van studenten te stimuleren, want zo kunnen ze bij de verwerking van de leerstof vragen stellen (aan jou of aan medestudenten). Je kan inzetten op 'peer-to-peer assistentie', waarbij studenten elkaar ondersteunen en antwoorden bieden op elkaars vragen. Jij als lesgever kan hier een superviserende rol spelen en bij onbeantwoorde vragen er tijdens de (online) les op terugkomen.

... extra bronnen aan te reiken. Studenten die er nood aan hebben of die zich wensen te verdiepen in een bepaald topic, kunnen op basis van de aangereikte bronnen zelfstandig op zoek gaan naar waardevolle inzichten die het leren stimuleren.

- **Sta model voor je studenten**

Stel **duidelijke doelen** en **communiceer ze** naar studenten toe. Zo weten zij niet alleen wat er verwacht wordt in functie van jouw opleidingsonderdeel/de betreffende les of opdracht, maar krijgen ze ook het **goede voorbeeld voor het formuleren** van doelen. Als jij aan studenten toont hoe goede doelstellingen eruit zien, kan dit de zelfsturing van studenten stimuleren.

Een andere mogelijke manier om model te staan voor studenten is **expliciteren wanneer je wat inplant en waarom**. Door een duidelijke en haalbare planning voorop te stellen, toon jij hoe studenten ook zelf hun taken, groepswerken, examens, studietijd, vrije tijd, ... kunnen inplannen.

Een interessante planningstoepassing is [Todoist](#). Deze Google Chrome extensie maakt het mogelijk om een overzichtelijke planning te maken van verschillende soorten activiteiten (studeren, opdrachten maken, vrije tijd, ...).

Meer weten?

Referenties

Ainscough, L., Stewart, E., Colthorpe, K., & Zimbardi, K. (2017). Learning hindrances and self-regulated learning strategies reported by undergraduate students: identifying characteristics of resilient students. *Studies in Higher Education*, 43(12), 2194-2209. DOI: [10.1080/03075079.2017.1315085](https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1315085)

Boekaerts, M., Pintrich, P.R., & Zeidner, M. (2000). *Handbook of self-regulation*. London: Elsevier.

Panadero, E. (2017). A review of Self-Regulated Learning: Six Models and Four Directions for Research. *Frontiers in Psychology*, 18(8),1-28. doi: [10.3389/fpsyg.2017.00422](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00422)

Torenbeek, M., Jansen, E., & Hofman, A. (2010). The effect of the fit between secondary and university education on first-year student achievement. *Studies in Higher Education*, 35(6), 659-675. DOI: [10.1080/03075070903222625](https://doi.org/10.1080/03075070903222625)

Zimmerman, B.J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into Practice*, 41(2), 64-70. DOI: [10.1207/s15430421tip4102_2](https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2)

Zimmerman, B.J. (2013). From Cognitive Modeling to Self-Regulation: A Social Cognitive Career Path. *Educational Psychologist*, 48(3), 135-147. DOI: [10.1080/00461520.2013.794676](https://doi.org/10.1080/00461520.2013.794676)

Via [deze link](#) vind je een overzicht van artikels en boeken over zelfsturing.

Bronnen voor studenten

‘Starten met studeren: ingrediënten voor je studieaanpak in het hoger onderwijs’ van Sara Backx, Rein Baets, Ruth De Pau, Vicky Feremans en Elke Schelfout – 2012 (ter beschikking in de bibliotheek van Universiteit Antwerpen en ECHO).

‘Effectiever studeren: leerstrategieën voor het hoger onderwijs’ van Pieterneel Dijkstra – 2019 (verkrijgbaar in een (online) boekenwinkel).

ExpertiseCentrum Hoger
Onderwijs (ECHO)

Venusstraat 35

B - 2000 Antwerpen

echo@uantwerpen.be

www.uantwerpen.be/echo

